

VRTEC

Štev. 5

Januar
1943/44

Letnik 74

Vsebina

Ura (<i>Ivan Dodič</i>)	65
Planinam (<i>Mirko Kunčič</i>)	65
En starček je živel... (<i>Julij Slapšak</i>)	66
Medved in zajec (<i>V. R. Rágooski</i>)	69
Dobra in slaba volja (<i>Ivan Dodič</i>)	70
Okamenela glava na žóléznú (<i>Mirko Kunčič</i>)	71
Pravljica o palčku (<i>Joško Kragelj</i>)	72
Marjetica, hčérka Matjaževa (<i>Krista Hafner</i>)	73
Čopasti škrjanec (<i>Ant. Debeljak</i>)	74
Žužemberk (<i>Leopold Podlogar</i>)	75
Tiho pada snežec beli... (<i>Krpè</i>)	79
Vrtčeva pošta	80
Uganke	(na ovitku)

Rešitev ugank v
4. in 5. številki in
imena reševalcev
priobčimo v 6. štef.

„Vrtec“ erscheint monatlich. — Der Jahresbezug beträgt für Gesamtbestellungen 20 Lire, an einzelne Adressen aber 25 Lire. — Verlag und Druck: „Ljudska tiskarna“ in Laibach. — Für diese verantwortet Josef Kramarič. — Der Haupt- und verantwortliche Schriftleiter ist Franz Ločnikar. — Der Schluß der Redaktion ist den fünften Tag im Monate. — Die Verwaltung des „Vrtec“ ist in Laibach, Kopitarjeva ul. 2 (H. Ničman).

„Vrtec“ izhaja mesečno. — Letna naročnina je za skupna naročila 20 lir, za posamezne naslove pa 25 lir. — Založba in tisk: „Ljudska tiskarna“ v Ljubljani. — Zanj odgovarja Jože Kramarič. — Glavni in odgovorni urednik je Franc Ločnikar. — Sklep uredništva je peti dan v mesecu. — Uprava „Vrta“ je v Ljubljani, Kopitarjeva ulica št. 2 (H. Ničman).

ŠTEVILKA 5 • 1943/44 • LETNIK 74

Ivan Dodič

Ura

Ura na slikani steni —
črni kazalci so njeni.

Šteje dneve, meri pot,
nič ne meni se za nas.
Nekdaj pa bo konec zmoť,
naš se bo iztekel čas.

Nagelj bo dehtel lepo,
ura pela bo: ku-ku,
potnik pa bo spal pod njo
spanje božjega miru.

Ura na slikani steni —
črni kazalci so njeni ...

Mirko Kunčič

Planinam

Planine, ve sončne planine,
v naročju slovenskih gorá,
ve čudež lepote in zdravje,
zapisan na sredo srcá.

Kot orlovska gnezda pripete
k mogočnim, ponosnim pečém
ste svojemu Stvarniku blizu
in daleč pozemskim strastém.

Stoletja že biva v teh krajih
naš rod kakor ptič trdoživ,
si z žlahtnostjo svoje besede
gradi spomenik neminljiv.

Ti bleđa, zlagana omika
in tvoj našopirjeni blišč!
Ne hodi v višave, ne skruni
nam toplih družinskih ognjišč!

Planine, ve sončne planine,
ve zibelka moja, moj dom;
srce korenini v tej zemlji —
nikdar vas pozabil ne bom.

En starček je živel...

Ilustriral Fr. Godec.

Še preden je bil starček Andrejec od domačih in sosedov objokovan in na mrtvaški oder dejan, je stal že visoko nad zvezdami, pred samim nebeškim dvorom. Kakor vkovan je stal tam in debelo gledal okrog sebe in še dalje naokoli. Nikjer ni videti žive duše. Prav nič ne vé, ne kdaj in ne kako je priromal tja gor. Pijan vendar ni; res da je bil zjutraj po maši v zidanici na Topolovcu, a tam ga še za pol majolike ni popil. Sanja se mu pa menda tudi ne, kali? Vse to se mu zdi kaj čudno in neverjetno.

Ko se nekoliko razgleda, spazi prav pred nosom velika nebeška vrata, ki so se lesketala vsa v zlatu, da mu oči slepi in kar vid jemlje od prevelike bliščobe. »Ni drugače, pred samimi nebesi sem,« presodi stari Andrejec in se prestopi. Skrivni glas mu zašepeče na uho: »Andrejec s Topolovca pri Boštanju ob Savi na Dolenjskem! Jehata no, — tako daleč si priromal, da stojiš zdajle pred samimi nebeškimi durmi. Pač bi bilo škoda, da bi opustil izredno priliko in ne pogledal vsaj nekoliko še v nebesa sama. Jojmine, notri se nahajajo, kakor uče pismouki, lepote in umetnine, ki jih še živ krst ni videl nikoli; in pa radost in veselje vlada tam v takem obilju, kot jih nobeno človeško srce še ni občutilo, ali ti, Andrejec, jih boš, če Bog da!« Življenjsko modri Andrejec je prisluhnil temu zapeljivemu glasu in po svoji pameti presodil, da bi bilo res prav tako in bi le kazalo, da pogleda še malce v nebesa sama. In ko tako presodi, si reče kar na glas: »No da! Noter še pogledam, v nebesa sama. Kajpak, moram jih videti in moram!« In še to si reče: »Ho-hoj! To bodo zijali doma na Topolovcu, ko bodo iz mojih ust slišali o nebeških lepotah in krasotah ter o rajskem veselju in sreči!« In ko si tako reče, se zamaje z mesta, kjer je kakor okamenel stal, ter odkoraka moško pred nebeška vrata.

Tam ga pa le prevzame nekak svet strah, zato le narahlo potrka nanje, rekoč: »Odprite! Stari Andrejec s Topolovca pri Boštanju ob Savi na Dolenjskem je tu!«

Nič odziva... Vse tiho...

Potrka v drugo stari Andrejec, to pot ne več narahlo, marveč trdo.

Še se nihče ne oglasi. »No, kaj pa bo to? Mar niso še vstali v nebesih, ka-li?« se čudi Andrejec in potrka — v tretje, a ne narahlo, ne trdo, nego kar pobobna po nebeških vratih z obema rokama in na vso moč glasno zakliče: »Odprite vendar! Stari Andrejec s Topolovca je prišel!«

Ni trkal in bobnal zastonj. Nebeški ključar se mu zdaj le oglasi.

Ključ se zavrti, v ključavnici močno zaškrtá, nebeška vrata se na stežaj odpro in med podboji se prikaže v vsej nebeški veličini sv. Peter ter dokaj skromno vpraša: »Andrejec s Topolovca, kaj bi pa ti rad?«

Bil je stari Andrejec s Topolovca doma res da daleč naokrog dobro poznan, a da tudi tu gori poznajo njegovo pisanje in ga vedo kar po imenu poklicati, tega bi nikdar ne verjel, ako bi na lastna ušesa tega sam ne bil slišal. Preteto imenitno se mu je to zdelo... In tika ga sv. Peter kakor starega znanca, kakor je prelepa navada doma na Topolovcu. Ali sta kdaj pila bratovščino v njegovi zidanici? Nikoli! Kar vzljubil je nebeškega ključarja, da je tako domač z njim; in prav nič se ni obotavljal, kar naglo je odgovoril stari Andrejec po prijateljsko: »Kaj bi rad? I, saj sam veš, sv. Peter: v nebesa bi šel rad pogledat, ko sem že tukaj, da bi vedel potem doma na Topolovcu povedati, kako se kaj imate tu gori.«

»Vsakogar želja, ki semkaj dojde, ima samo en konec: sveti raj,« poudari sv. Peter resno. »To je, nebesa so tukaj. Toda, Andrejec, le za brezmadežne kakor so nedolžni otročiči, in za prečiščene, kakor je cel roj svetnikov, je prost vhod v nebeško veselje.« Tako reče sv. Peter in rožlja s ključi.

»E, stara glava — pusta glava,« si misli Andrejec, ne reče pa ne tega, le čudi se takim besedam nebeškega ključarja. Kaj mar on ni čist? Kdaj se mu je že umirila kipeča kri! Za posvetnost mu tudi ni kaj prida mar. No, trtica in vnučki-koštrunčki ga že še vežejo na ta svet, vsemu drugemu se je pa kdaj že odrekel in dal slovo ter kratko malo — odmril. No da, sladko vince, tega še ni zavrzel. Kako neki? Pa kaj — vino je božji dar, zdravje starih kosti. Bog ga je dal, že Noe ga je pil, pa bi ga on ne — po pameti? V Andrejčevi starosti si vsak pametni želi le to, da je, kar se dá, z Bogom vedno spravljen; zato bolj živi s Stvarnikom kakor pa z njegovimi stvarmi. Še danes zjutraj je Andrejec skesano opravil sv. spoved v župni cerkvi v Boštanju in pobožno prejel tam sv. obhajilo.

Čudil se je torej stari Andrejec besedam nebeškega ključarja ter mu odgovoril: »Sv. Peter, še mravlja se brani, pa bi se jaz ne? Ne bom tajil, da nisem bil v norčavih letih kdaj neroden in grešen, a zato sem pa tudi do črnih žuljev in krvavih srag pokoro delal in bridke križe z voljo in vdano prenašal. Sladko vince, no, to je še... Pa ti sam veš, da meso brez kosti ne more biti, človek brez slabosti pa tudi ne.«

»Sam sebi je vsak mil sodnik, tudi Andrejec,« si misli sv. Peter, nato pa vendar le nekoliko manj osorno reče: »To je vse lepo od tebe, Andrejec. A vedi, tebe se drži še posvetni prah, ti si še ves zakopan v svoj vinograd, sod in majoliko. Glej ga no, saj tvoje telo v zidanici pod pipo leži. Tam te je zalotila bridka smrt. Ob razbiti in razliti tvoji malol-majolčici si se ločil s sveta.«

Andrejec se prestraši: »Kaj sem mar umrl?« vikne začuden in se drži kakor kurent v pratiki.

»Kdor je tu gori, je dal svetu slovo — smrt je slovo. Da, umrl si! Domači te v skrbeh iščejo, tvoji vnučki-koštrunčki tekajo od hiše do klančka in od klančka do hiše in sprašujejo po tebi in te kličejo po imenu in se bridko jočejo.«

»Praviš, da sem umrl? — Da? — No da! Bog mi bodi milostiv sodnik! Saj On daje človeku življenje, zato je edino Njegova pravica, da mu ga tudi odvzame, kadar, kjer in kakor hoče... Moja smrt je bila božja volja, ki se naj zgodi in bo češčena danes in jutri in vsak čas in povsod na vekomaj, amen! Tudi za mojo smrt, kakršna je že bila, hvala Tebi, Gospod Bog!«

»Tako se govori, Andrejec!« kima zadovoljno sv. Peter in si gladi dolgo sivo brado.

»Danes, na sv. Andreja dan, mojega patrona in zavetnika v nebesih, me je poklical Gospod Bog k sebi, vprav ko sem dopolnil eno manj kot devetdeseto leto življenja. Tudi za to bodi Bogu hvala!« se je razodeval Andrejec.

V svoji duši in srcu občuti, da še brni pesem, ki jo je pel ob svoji smrtni uri. Ni je izpel, zakaj zamrla mu je na osinelih ustnicah, teži pa še zdaj, da bukne na dan. Ni mu dalo, da bi je ne izpel do konca. Pomenljivo pogleda tedaj na sv. Petra ter reče: »Umrl je stari Andrejec s Topolovca, toda njegova pesem ‚En starček je živel...‘ ni umrla; ta je neumrljiva in mi še doni tu notri v prsih. Dovolj, sv. Peter, da ji dam duška in jo izpojem.« In ko tako reče, zapoje:

»Oče nebeški, glej, še en kozarček zdaj,
hvalo bom vekomaj, vekomaj pel«...

Kar privrela je starčku pesem iz grla. Zapel jo je iz srca, kakor še nikoli prej...

Nebeški ključar ga je ganjen poslušal. Že od daleč mu je prožil desnico v pozdrav, z levico pa prijel za ključ, da mu bo odprl nebeška vrata. Ko pa je stopil bliže k Andrejcu, tedaj mu hud duh po sladkem vincu in močnem žganju udari v nos, da postane kar vidno nevoljen. Pri priči se umakne svetnik Peter za tri korake in pol nazaj, prepričan, da se ga je stari Andrejec še na svoj poslednji dan pošteno navlekel v zidnici na Topolovcu in da je prišel doobra okajen in nadelan pred nebeška vrata...

Kaj naj stori s starčkom? To vprašanje ga resno vznemirja. Grešen in napak ravno ni videti stari Andrejec, to se zna; toda kdo ve, kaj bi še utegnilo tičati za njegovim grmom? Pijančevanje ni rado samo. »Nebesa vendar niso ustvarjena za pijance,« izusti sv. Peter tako, da ga borni starček ne sliši. E, to vsakdo dobro vé, tudi Andrejec sam. Že na svetu se često zgražajo ljudje nad onimi,

ki se napijejo, da merijo ceste, kaj šele v nebesih, kjer je sama čistost in svetost.

Čudno usmiljeno pogleda zdaj sv. Peter dobrodušnega Andrejca in nič ne reče, le nekaj piše po gladkih peščenih tleh pred nebeškimi vrati. In še pogleda starčka in še piše, ust pa ne odpre. Pa še v tretje ga pogleda, ki ga je naenkrat kup skrbi, in še piše po pesku, ne zine pa ne bev ne mev.

To dirne dokaj skrušenega starčka, da mu kar sapo zapre, in ga pretrese mraz do kosti, da mu čeljusti zašklepetajo, čeprav ni bilo gori ne mraza, ne vročine, ampak ravno prav...

Andrejec tega stanja ne more dalj zdržati. Sam sebi si daje poguma, rekoč: »Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal. Le tisti pade, ki se ne upa stati; jaz pa stojim, trdno stojim in ne bom padel, če Bog da!«

Kolikor toliko se je opogumil po teh besedah. Odpre tedaj usta in reče, glas se mu nekam le trese: »Odpri, odpri, sv. Peter, nebeška vrata in reci, naj vstopi stari Andrejec v sveti raj: hvalo bom vekomaj, vekomaj pel.«

Božji ključar gleda kakor hudo vreme. Vse kaže, da bo zdaj zdaj treščilo. A le še piše po pesku neznane čire-čare in se še zmeni ne za starčkovo prošnjo. Videti je, da mu je za Andrejca toliko mar kot za lanski sneg. Naposled le preneha s pisanjem, pogleda ostro Andrejca ter ga hudo ošteje, kar pa starčka ne potlači, nego dvigne, zakaj zdaj bosta spet v besedi. Andrejec si misli: »Ta je hud, da bi še hudobcu repek izpalil. Tak je, da bi ne dal Bogu palice, da vraga v pekel požene.« Nato

pa reče sv. Petru, samozavest se mu je vrnila, tako reče: »Daj ali kaj ali nič; na glavi pa ne boš ti meni orehov tolkel.«

»Andrejec, Andrejec, še sedaj smrdiš po nezmerno zaužiti pijači,« kara sv. Peter.

Andrejec se čudi: »Nimam sreče in je nimam; če bi na hrbet padel, pa bi si nos razbil. Zdaj tale Peter še v jajcu išče dlake.« Nato pa reče: »Sv. Peter, bodi svet ali smet, ne verjamem ti in ne.«

»Kar poberi se od tod!« veli zdaj sv. Peter ne preveč prijazno.

»Le kam naj se poberem od tod?« vpraša Andrejec.

»Le kam? V večni ogenj!« odgovori trdo sv. Peter in pokaže staremu Andrejcu široko in gladko cesto, lepo speljano navzdol - naravnost v pekel.

»Vsak bi tepel, če bi kdo držal,« pripomni Andrejec, a Petrove besede so ga le dokaj hudo prizadele. Menil je, da bo šlo vse gladko izpod rok in da mu nebesa ne morejo oditi, zdaj pa tak odgovor in to od tistega, ki ima ključ nebeških vrat v rokah...

Prestal je Andrejec mnogo zlega v življenju, ali zlomilo ga ni, še upogniti se ni dal in je ostal tako vedno na svojih nogah in trdno stal. Dejal si je ob takih prilikah: »Pomagaj si, kakor moreš in znaš, a drugim ne bodi metla: nikoli se ne je tako vroče kakor se skuha.« Toda zdajle bi mu pa bila dobra misel — pol življenja... Pa kmalu se je zopet opogumil.

Hudo so ga zares zadele Petrove besede, a stari Andrejec se ne bo dal upogniti — tudi to pot ne. Oreh bo trd, zakaj star kozel ima trd rog in ne bi dal, ko bi ga tudi drl. Toda za nebesa se velja boriti. Vse življenje se je boril zanje tam doli na zemlji, tudi tu gori ne bo odnehal, tem manj, ko gre za biti ali ne biti, za življenje ali smrt, za življenje v svetem raju ali smrt v črnem peklu.

»Odnehal ne bom, popustil tudi ne, pa je amen!« si reče trdovratno stari Andrejec na dan, ko je dopolnil eno manj kot devetdeset let.

(Dalje.)

V. R. Rágovski

Medved in zajec

Tibetska basen

Medved je ujel zajca. Zajec pa je bil bolj zvit od medveda in to mu je rešilo življenje.

Medved se je že pripravljaj, da ga požre, pa se oglasi zajec. »Striček medved, striček medved, ne smeš me požreti!« Pri teh besedah je tako slastno žvečil in cmokljal, da je medved radovedno vprašal:

»Ljubi zajček, kaj pa ješ?«

»Nekaj prav dobrega!« je odvrnil zajec. »Svoje oči jem, odlično mi diše.«

»Kako moreš jesti svoje oči?« se je začudil medved.

»O, zrastejo mi vedno spet nove. Hočeš pokusiti, striček?« Pri tem mu je zajec potisnil v gobec košček medu.

»Oho, oho, to je pa res sijajno!« se je pohvalil medved. »Ali tudi meni lahko odvzameš oko?«

Tedaj je zajec iztisnil medvedu oko in mu dal pokusiti še večji košček medu.

»Ljubček, ljubček, to pa diši znatno bolj kot tvoje oko,« je cmokljal medved. »Iztakni mi še drugo oko!«

In zajec mu je iztisnil še drugo oko ter mu porinil v gobec kos medu. Zdaj pa medved ni več videl.

»Ljubček, ljubček, ali se je že stemnilo? Ojej, zdaj pa še poti domov ne najdem,« je potarnal.

»Le miren bodi, striček, saj te popeljem jaz,« ga je tolažil zajec, ki se je še vedno bal, da mu bo medved kaj storil. »Na slabi poti moraš stopati pač počasi, ko prideva na dobro pot, bova pa lahko tekla.«

Pa ga je pustil po lepi poti hoditi počasi, dokler nista prišla v gore na strmo ozko stezo, kjer se je medved prav nerodno zaletaval.

»Striček medved, zdaj pa je pot dobra, zdaj pa le teciva, kar se da,« mu je dejal.

Medved je pričel teči, zajec ga je spustil in kosmatin je zašel s steze ter zdrčal po strmem bregu navzdol. Spotoma se je komaj še utegnil z zobmi ujeti za močno drevesno korenino.

»Striček medved, striček medved, kje pa si?« se je drl zajec v globino.

»Mm, mm,« je brnelo od medveda, ki ni mogel odpreti gobca.

»Ne mrmraj, mm, reci vsaj, aa, da bom boljše slišal in te našel,« je kričal zajec.

In zatulil je medved, aa, zgrmel v prepad in se raztreščil. Zajec pa je zaklical za njim:

»Hej, ljubi moj medvedek, kdo je požrl zajca!?!«

Ivan Dodič

Dobra in slaba volja

Dobra volja: kup piškotov,
košček mlečne čokolade,
krožnik sladkih je piškotov,
zvrhan vrček marmelade.
K temu, kakor iz navade,
smeh na lice se prikrade.

Slaba volja - grenka zmes:
to je žolč in pelin vmes,
polna merica solzic
sama ti zdrsi prek lic.

Okamenela glava na Žóleznu

Ilustriral V. Globočnik.

Nad vasjo Dóvje stoji ob poti, ki drži v rovte, mogočna pečina s prečudnim imenom Žólezen. Pečina ima na vrhu skalnat podaljšek v obliki velikanske glave, če ga pogledaš od prave strani. To kamnitno glavo je umetnica narava sama izklesala, ljudska domišljija pa je o njej skovala pravljico, ki gre nepozabna iz roda v rod.

Sila dolgo je že od tega, kar se je okoli Žólezna potikal velikan, ki so mu otroci rékali Rogovilež. Silni dedec je imel pesti kot iz železa, srce brezčutno kot kamen, njegov glas pa je bil podoben levjemu rjoventju v puščavi. Otroci so se ga bali kot živega peklenščka; nihče ni upal ne podnevi ne ponoči mimo Žólezna. Vsa previdnost pa ni dosti pomagala. Rogovilež je nekajkrat prilomastil naravnost v vas in ugrabil prvega samosrajčnika, ki mu je križal pot. Za šalo in kratek čas ga je kot žogo lučal po zraku in se krehotal od zadovoljstva, da je kot grom odmevalo od gorá. Ko se je do sitedga naužil otrokovih muk, ga je v širokem loku zalučal na Mežákljo onstran doline. Sirotek se je kot zrela hruška razčesnil v pečeh.

Dobre žarkžené*, ki so prebivale v goščavi pod Borôvjami, so se posvetovale, kako bi samopašnega hrusta ukrotile. Pa se je ena izmed njih spomnila kače velikanke, ki je živela v votlini pod Belo pečjó. Bila je dolga kot žrd in debela kot prase. Lovila je zajce in lisice, divje koze in srne in volkove, ni pa bilo slišati, da bi se bila kdaj lotila človeka. To kačo so žarkžené naščuvale nad velikana in ji obljubile prelepo nagrado: zlato krono. „Potlej bom kačja kraljica!“ se je pošastna plazilka razveselila v napuhu in privolila...

Zvečer, ko je velikan Rogovilež smrčal v svojem brlogu pod Žóleznom, se je kača velikanka prihuljeno priplazila izpod Bele peči. Kar obliznila se je okoli ust, ko je zagledala rejenega siláka. — To bo masten grižljaj! je zagolčala in se ga pri priči lotila. Začela ga je žreti pri nogah. Njena lakota pa ni bila tolikšna, da bi zmogla vsega. Do vratu je še šlo, dljè pa ne več. Pustila je obžrto glavo na kraju gostije in se leno odplazila v goščavo prebavljat. Zaslužila je zlato krono!

Glavo nesrečnega velikana so zarana našli pastirji. Zvlekli so jo na vrh Žólezna, kjer tiči še zdaj. Tisoč in tisoč let je od takrat preteklo, zato ni čudno, da je velikanova glava medtem okamenela. Grdavš je imel srce trdo kot kamen, za kazen je zdaj tudi njegova glava kamnitna.

* Žarkžené = vile pogorkinje, ki so ljudem pomagale v stiskah in nadlogah.

Pravljica o palčku

(Tolminska)

Živel je gospodar, ki je imel veliko posestvo. Mnogo répov je bilo v hlevu in veliko rilcev v svinjaku. Pa tudi kokoši so kokodakale po vogalih in petelini so kikirikali celo po strehah.

Imel pa je ta gospodar sinčka, ki ni bil večji kot palec očetove roke. Zato pa mu je pravil Palčnik. Bil je živ in vesel in kamor je mogel, je šel z očetom. Zlezel mu je na čevelj in ga z milim glasom prosil, naj ga vzame s sabo, kamor koli bo šel.

Oče ga je bil vesel. Tudi nekega dne, ko so šli orat na polje, je mali Palčnik zaprosil očeta, naj ga vzame s sabo. Oče se je nekaj časa branil, češ da se mu izgubi, a ko je videl, da gre Palčniku že na jok, se ga je vendar usmilil. Sklonil se je k njemu, ga dvignil in ga vtaknil kravi v uho. Palčnik je bil ponosen in obenem vesel. Moško je sedel v kravjem ušesu in na vse grlo kričal: »Li! Iiije!« Tako vse do konca, dokler niso vsega zorali in se vrnili domov.

Ko je gospodar spravil kravi v hlev, je pozabil na Palčnika. Tako je ubogi sinček ostal v kravjem ušesu! Krave so jedle seno in kot po navadi začele stresati z glavami, da bi jim bilke ne ostajale po rogovih in za ušesi. Palčnik je bil v nevarnosti. Z obema ročicama se je trdno oprijemal dlak, ki so rasle v kravjem ušesu, pa vse ni nič pomagalo. Revež je zletel v jasli. Krava je slastno jedla in na nesrečo s senom pogoltnila še Palčnika. Dobro je bilo, da ga ni prežvečila, tako da je srečno došel v kravji trebuh. Začel je tipati okrog sebe, da bi se zavedel, kam je zašel. Bilo je precej vlažno in temno kot v rogu. Naposled je vendar spoznal, da je v kravjem trebuhu. Ubožček je začel jokati in kričati. Klical je vse domače na pomoč, a zaman! Od nikoder ni bilo glasu.

Po dolgem času je pa vendar prišla dekla v hlev, da pomolze kravo. Palčnik pa je začel kričati: »Cize, muze, cize, muze, naša dekla kravco muze; cize, muze, cize, muze, naša dekla kravco muze...«

Dekla je nekaj časa poslušala, odkod prihaja glas, se prestrašila in zbežala. V preveliki zmedenosti je še mleko polila! Stekla je v kuhinjo in vse povedala gospodinji.

Nato je šla molst gospodinja. A komaj je stopila pod vime, že začuje zvoneč glasek: »Cize, muze, cize, muze, naša gospodinja kravco muze.« Tudi gospodinja se je prestrašila in zbežala. Povedala je hlapcu, a njemu se je isto pripetilo.

Končno je šel tudi gospodar v hlev. Ko je začul znani glasek, se je koj zavedel, kaj se je pripetilo. Spomnil se je, da je pozabil sinčka v kravjem ušesu in da ga je bržkone krava požrla.

Prva misel je bila rešitev. Toda kako? Stopil je h kravi, ji odprl gobec in začel klicati Palčnika, naj pride na svetlo. A to klicanje je trajalo malo časa. Krava se je prestrašila in hotela zbežati. Ni bilo druge pomoči kot kravo zaklati.

To so tudi storili in tako rešili preplašenega Palčnika iz zamreženega kravjega trebuha.

Krista Hafner

Marjetica, hčerka Matjaževa

Ilustrirala Mara Kraljeva.

XI. Za Marjetico ugrabljeno

Kakor strela je podil Matjaž konja. Ni se ustavil, ni počil, vso noč je dirjal in ko se je zjutraj dvigalo sonce izza gorá, je že zagledal svoj beli grad. Zatrobil je v rog, da je naznanil svoj prihod, in ko se je ustavil na grajskem dvorišču, ga je tam že čakala vsa grajska družina. Spredaj je stala kraljica Alenčica, imela je objokane oči in v solzah je pripovedovala, kako je hlapec Tomaž, ki je bil preoblečen Turek, zvabil Marjetico na vrt in jo odpeljal. »Bog ve, kje je sedaj, mila deklica naša, in kje zdihuje?« Milo je zajokala kraljica in za njo so zajokale vse dvorne služabnice.

Kralj Matjaž pa je potolažil Alenčico in rekel: »Nič ne jokaj, čez tri dni bo Marjetica zopet doma.«

Razjahal je in odšel v svoje sobane. Tam je slekel bojno obleko in si ogrnil dolgo haljo, ki mu je segala prav do petá. Nato si je pripasal rdeč pas in vanj vtaknil zakrivljen turški handžar. Pod haljo pa je skrtil šmarni križ. Ko se je vrnil iz svojih soban, je bil kakor pravi Turek in še kraljica Alenka ga je komaj spoznala.

Odšel je v hlev in si poiskal najhitrejšega konja. Nič ni počival, kar urno se je znova zavihtel v sedlo. Le kratko se je poslovil od Alenčice in že je odvihral iz gradu. Za njim se je dvigal prah, pod podkvami se je iskrilo, ko so udarjale ob trdi kamen. Jezdil je in jezdil brez prestanka, že je preletel mejo svoje države in se ni ustavil prej kot sredi globoke Turčije, da reši svojo ljubljeno hčerko Marjetico iz krempljev turškega paše.

XII. Sredi Turčije globoke

Sredi Turčije so stale tri zelene lipe. Tam je bila prav takrat velika veselica. Turški paša je slavil velik praznik, ker je dobil za jetnico Marjetico, hčerko mogočnega kralja Matjaža. Ukazal je pripraviti veselico, kakršne že davno niso pomnili v vsej Turčiji.

Pod prvo lipo so se pripravljali na raj, na ples. Iz vseh krajev dežele so prišli Turki v pisanih oblekah, vriskali so in peli, da je šlo preko vse

dežele: »Marjetica, hčerka Matjaževa, je naša jetnica!« Sredi med njimi je hodil paša, ponosen in vesel, smejal se je in se bahal: »Samega Matjaža smo ugnali. Mislil je, da bo on mene ujel, zdaj pa je njegova hčerka moja jetnica.« Položil je Tomažu, ki je stal poleg njega, roko na ramo in rekel: »Selim bej, moj junak, kaj hočeš za plačilo, ker si mi pripeljal Marjetico?«

Selim bej se je priklonil in rekel: »Sto cekinov, kakor si obljubil, slavni paša.«

»Ne samo sto. Sto petdeset jih dobiš, Marjetica jih je vredna.«

Našel je Tomažu — Selim beju — sto petdeset cekinov, nato pa je odšel z njim pod drugo lipo, kjer so raj prodajali. Kdor je hotel plesati, je moral plačati rumen cekin, da se je lahko zavrtel pod tretjo lipo.

(Dalje.)

Anton Debeljak

Čopasti škrjanec

*Z oči mi švigne spanček,
razklene zora žarkov pest:
kdo perni je zaranček,
ki hodi sem pod okno sest?
To blatni je škrjanček,
prijatelj naših sel in mest,
cri-cri!*

*Rekó ti kje ciganček,
celo razbojnik carskih cest,
a skromen si drobljanček,
kot tvoja ženka, golcev šest.
Iz rok si ozel mi žganček
in koj mladičem nesel jest,
cri-cri!*

*Rjavi modrijanček,
čuvaj širokih belih cest,
prijeten si mi znanček,
cri-cri! v minuti vsaki zvest,
naj sije v snegu klanček,
naj klije topla doba gnezd,
cri-cri!*

Čopasti ali blatni škrjanec se rad potika po velikih potih, zato mu ponekod pravijo tudi blatni redovnik ali šaljivo — cestni tolovaj, ropar.

Žužemberk

Sredi gorenjega toka dolenske reke Krke, kjer se globoko zajeda v kraško skalovje, stoji na kamnitni višini grad Turjaških knezov, imenovan Žužemberk. Grad je izročen počasnemu razpadanju. Pred gradom in okoli njega se je razvil enako imenovan trg Žužemberk. K občini spada poleg trga še 18 vasi. Župnijo upravlja dekan z dvema duhovnima pomočnikoma. Šola v trgu je osemrazredna.

Valvasor izvaja ime trga iz »zu Eisenberg — v železni gori« (XI. 519), ker se nahaja povsod okoli trga železna ruda. Nemško ime so Slovenci popačili in potvorili tako, da imamo sedaj naš slovenski Žužemberk. Trg se razprostira na obeh bregovih reke Krke, levo ob gradu, desno ob strmem

bregu. Grad čepi na visoki in strmi pečini. Spodaj šumi preko skalnatih pragov in jezov Krka, katero že stari grški pisatelj Strabo omenja z imenom Korkoras. Janez Faitan iz Regije ga opeva v kratki latinski epopeji »Seisenbergensis tumultus« l. 1560:

*Illum Gurgha fluens liquidis interluit undis,
quae inter saxa fremeno urbi dat umnimure nomen
horrisono, et muros et propugnae nea lambit.*

V prostih slovenskih šestomerih se glasi Faitanov popis gradu in trga:

V sredi Ilirije dviga se kraj nad globoko ožino
tik na visoki skalini, obdan krog s strmim obzidjem,
močna trdnjava, nudeča odpor za vsako orožje,
kraj, ki kroti ga Turjačanov rod že leta in leta,
rod, ki je svoje ime v premnogih že bojih proslavil,
staro ime povzeto od tura ali divjega zobra.
Skozi ta kraj se bistrih valov reka Krka poganja,
ki med skalovjem bučeč, daje z groznim šumenjem in hruščem
kraju in gradu ime ter liže trdnjavsko ozidje.

Zaradi močnega šumenja Krke imenuje Faitan ta kraj šumni breg — Säusenberga, Valvasor pa železni breg — zu Eisenberg — Seisenberg. (Izvestja M. Dr. 1918. 97). Grad so postavili na to pečino kot trdnjavo v tej dolini Krke mejni grofje ali oglejski očaki, katerim je pripadla Dolenjska kot dar nemškega cesarja že leta 1070. Prvič se omenja 13. majnika 1293. Takrat je prišel grad v last goriškega grofa Alberta II. (1263—1304). V imenu Goriških grofov so upravljali graščino razni podložni plemiči, ki so se imenovali gospodje Žužemberški. Stiški rokopis omenja l. 1311. dva, »Kuna in Valdemarja«.

Ko so izumrli Goriški grofje (1374) je prešla graščina v last Habsburžanov. Že pod vlado Goriških grofov nahajamo v Žužemberku Turja-

čane. Herbart III. Turjaški (1277—1341) je bil v vojni službi goriškega grofa Henrika (1304—1323). Po njegovi smrti je vladala nekaj časa vdova Beatrika. Njeno dvorno damo Ano pl. Roltau je poročil Herbart III. l. 1324. Ko se je goriški grof Henrik Ivan zapletel v vojsko z nekim oglejskim očakom, mu je stal na strani Herbart Turjaški. V teh bojih je prišel ob vso konjenico. Že Ana pl. Roltau mu je prinesla kot doto nekatere dohodke žužemberške graščine, za odškodnino vojne izgube mu je dal Henrik Ivan Goriški v zajem Žužemberk.

Tudi Habsburžani so dali Žužemberk Turjačanom v zajem. Ko je padel l. 1386. 9. julija v bitki avstrijski vojvoda Leopold III., je zapustil štiri sinove: Viljema, Leopolda, Ernesta in Friderika. Leopoldova vdova vojvodinja Virida je vzela na dvor kot dvorno damo Elizabeto Turjaško roj. Reufenburg. Leta 1383. se je poročila z Viljemom Turjaškim, pa je kmalu vdovela in prišla na vojvodski dvor v Gradec. Za osirotele vojvodiče je prav materinsko skrbela. Ko so prišli do vlade, so ji bili zelo naklonjeni. Turjaškim so poklonili graščine Turjak, Čušperk, Žužemberk in Šumberk. Hči Elizabete Turjaške, tudi Elizabeta, je prišla na dvor Ernesta Železnega (1411—1424) kot dvorna dama Ernestove soproge Cimburge. Tudi ona je uživala naklonjenost dvora. Poročila se je s Herbartom Turjaškim, stranske veje. Ta je nekoliko zaradi svoje dobrotljivosti, nekoliko zaradi lahko-mišljenosti spravil vso turjaško posest v velike dolgove.

Leta 1440. sta prevzela vse graščine v oskrbo Engelhart Turjaški in njegova soproga Sholastika. Poplačala je za Herbartom vse dolgove in ga preskrbela z vsem potrebnim.

Engelhart je imel več otrok. Da se je starejši sin Volkart odpovedal Turjaku, je dobil Žužemberk in Šumberk. Volkartova sinova sta po očetovi smrti delila: Viljem je dobil Šumberk, Jurij pa Žužemberk (1469). Jurijev sin Ivan, deželni glavar (1499—1522), je imel dva sina, Volka in Jurija. Ta dva sta kupila 13. januarja l. 1538. od cesarja Ferdinanda Žužemberk v last. Že prej sta posodila v vojne namene 10 tisoč goldinarjev, sedaj sta doplačala še 2800 gld.

Volk je ostal doma v Žužemberku, Jurij pa je živel v tujini v vojni službi. V Švici se mu je rodil nezakonski sin Gregor. Bil je hraber vojak, odlikoval se je v španskih in angleških vojskah. Ko je zvedel, da je umrl v Žužemberku njegov stric Volk († 1557), se ga je lotila zavist nasproti svojim polbratom. Sklenil je, da se polasti gradu. Na svečnico l. 1559 je napadel z angleškimi in neapolitanskimi vojaki žužemberški grad. Grajski poveljnik se mu je postavil v bran. Ko je pa uvidel, da jim ne bo kos, se spusti skozi skrivna vrata preko grajskega obzidja na prosto in skliče grajske podložnike. O napadu je bil obveščen tudi Herbart, general hrvaške granice, ki se je takrat mudil v Črnomlju. Napadel je grad in Gregorjevo četo premagal. Turjaških je padlo v tem boju 17 mož, Gregorjevih pa z njim vred 19. Padle sovražnike so prepeljali čez Krko, jih zavlekli v tamnošnje šume, kjer so jih požrle divje zverine. Ta dogodek je opisal pesnik Faitan v že omenjeni pesmi in jo posvetil stiškemu opatu Volbenku (1550—1566). Iz drugih virov vemo, da je bil Faitan zdravnik in mogoče v službi stiškega opata.

Šestnajst let pozneje (1575) se je pripetila v gradu druga nesreča. Sredi meseca decembra je napadel na dvorišču Ano, soprogo Ivana Turjaškega, medved, ki so jih imeli v gradu več za zabavo. Na njeno vpitje so priskočili na pomoč vitezi, ki so se mudili v gradu, pa je bilo že prepozno. Ko je pl. Pelzhofer, ki je bil lastnik gradiča na Železnici pri Škocijanu, medveda končal, so potegnili izpod njega grajsko gospo že mrtvo. Njeno truplo so pokopali v takratni frančiškanski cerkvi v Ljubljani 16. decembra 1575.

Izmed vseh Turjačanov, ki so živeli v Žužemberku, je bil najslavnejši Ivan Vajkart. Rojen je bil v Žužemberku 11. marca 1615. Zaradi izredne nadarjenosti je postal vzgojitelj Ferdinanda IV. Pod cesarjem Leopoldom je postal prvi minister. Dasi je imel dva sina, je zaželel še kardinalski klobuk, da bi postal enak Richelieuju in Mazarinu. To ga je pogubilo. Spustil se je bil v tajne zveze z zvitim francoskim kraljem Ludovikom XIV. Ta je želel, da se Španska razdeli med Burbone in Habsburžane. Francoski poslanik mu je v imenu kralja obetal, da postane kardinal, ako bo podpiral kraljev naklep. To je tudi storil. Papež sam je z dvema kardinaloma odkril cesarju Turjačanove nakane. Cesar ga je l. 1669. nenadoma odpustil iz službe in pregnal na graščino Wels. Pozneje se je smel vrniti v domovino. Zadnja leta je preživel v Ljubljani in Žužemberku. Pečal se je z lovom in ribištvom, z bogoslovnimi in modroslovnimi nauki, ker je še vedno upal, da mu kardinalski klobuk ne odide. Pozabljen in zapuščen je umrl v Žužemberku 13. novembra l. 1677. Pokopan je bil v frančiškanski cerkvi v Ljubljani.

Grad je s trgom vred pogorel na velikonočni ponedeljek l. 1591. Sedaj je izročen razpadanju. Pozna se mu, da že davno ni prebivala gospoda v njem. Do leta 1891. so bili v njem c. kr. uradi, sedaj so si tudi ti poiskali druge strehe.

Že v predrimski dobi je cvetelo v žužemberški okolici železarstvo. Velike rimske naselbine so bile v Šmihelu, v Šmartnu pri Valični vasi in pri vasi Korita, zahodno od Dobrniča. Na obeh bregovih so imeli prebivalci že v rimski dobi ceste. Desni breg je potreboval stike z levim. Prvi je bil bogat rude, manjkalo mu je pa žita in vina, ki so ga na levi strani pridelovali v obilni meri. Zvezali so oba bregova s prevozom na Bregu. Gradu nasproti je bilo rimsko ladišče. Rimskega denarja so našli v okolici veliko. Samo ribniški graščak Jožef Rudež je imel nad 400 novcev iz tega kraja. Poslal je vso zbirko Valentinu Vodniku, da bi ta določil starost denarja. Po njegovi nenadni smrti so se ti novci med drugimi rečmi razprodali. (Letopis M. Slov. 1890. in 1889.)

Železarstvo je bilo tudi v poznejših vekih tod okoli razvito; premaknilo se je s hribovja k vodi. Živahno trgovanje in občevanje med prebivalci obojestranskega brega se je začelo šele potem, ko se je zgradil v bližini prevoza močno utrjen grad, ki je dajal tržno varstvo. Ob gradu se je začel razvijati trg, ki je dobil po gradu svoje ime. V trgu je bila razvita železna obrt in trgovina. Kovali so v trgu in po vaseh. Okoličani so imeli veliko zaslužka pri tem, da so dovažali v fužine rudo in les. Taka fužina je bila v Zagradcu. Grad se omenja že leta 1216. Fužine ob Krki proti trgu se omenjajo l. 1568. Bile so last nekega Luke Varla; pozneje se omenja 1617. Fanzo, 1618. Karel Turjaški, 1754. Ivan Jurij Toman, 1794. Steiss, 1800. Toman, 1802—1854. baroni Lazariniji. Ti so stanovali navadno na Čušperku. Prodali so Čušperk in Zagradec dunajskemu bankirju Eliasu. Škoda, da je prišel v te roke tudi grajski arhiv, o katerem ni sedaj nobenega sledu. Od njega sta kupila vse fužine dva poljska grofa Larisch in Mönich. Fužino sta opustila zaradi pomanjkanja lesa. Vse fužinske naprave sta razdrila in rabljivo robo prepeljala v Ponikve, v dobrepoljski župniji, kjer sta zgradila l. 1856—57 nove fužine, ki so danes v razsulu.

Pod Zagradcem proti trgu je še danes več mlinov. Ti niso toliko znameniti kakor nekdanja papirnica pod trgom, last pl. Kleinmayerja, ki se omenja od l. 1799 do 1848. Papir so odvažali v Celovec in Ljubljano, kjer je imela ta rodovina svojo tiskarno. Papir so zamenjavali tudi v Karlovcu in Zagrebu.

Zanimivo je, da so imeli v trgu tudi zvonarja; l. 1663. se omenja zvonar Andrej Strah.

Več zaslužka kakor v fužinah okoli Zagradca so imeli okoličani na Dvoru pri Žužemberku. Leta 1796 dne 17. aprila je odprl Viljem Turjaški tukaj svoje fužine. Prej so gospodarili v okolici medvedje in volkovi. Pozneje je dobilo dela v fužinah na stotine delavcev. Leta 1840. so gradili veliko tovarno, kjer so izdelovali železne mostove, cevi, parostroje, parne kotle, kuhinjske kotle in drugo. Leta 1869. je del tovarne pogorel. Leta 1896. se je podjetje opustilo. Zanimivo je, da je Horst, ravnatelj tukajšnjih fužin, leta 1840. zasledil človeško ribico, ko so kopali temelj za strojno poslopje.

Turki so utrjeni Žužemberk napadli l. 1473., 1491. in 1528.

Požar je gospodaril s trgov in gradom prav hudo l. 1591. in 1670.

Iz francoskih časov je spomina vredno, da so se leta 1809. udeležili Žužemberčani napada na francoske vojake v Novem mestu. Zvedeli so ljudje v okolici, da je odšel general Zuchi krotit uporne Poljance in Kostelce. Že 16. oktobra se je nateplo v bližini mesta do 400 kmetov iz Žužemberka, Soteske in Trebnja. Namesto da bi bili udarili na neznatno posadko, so šli nad okrožnega komisarja in ga silili, da gre z njimi nad Francoze. Drugi so udrli v kapitelj in stikali za vojaško blagajno. Ko je počil v mestu prvi strel, so se kmetje poskrili ali bežali. Oni, ki so iskali v kapiteljskem poslopju blagajno, so se zaprli. Francozi so kmalu vrata razstrelili in kmete postrelili. Koliko je bilo med njimi Žužemberčanov, ni znano.

Žužemberška župnija je nastala iz Doberniške župnije. To je prastara župnija, ki sega menda nazaj v dobo pokristjanjenja Slovencev. Kdaj se je ločil Žužemberk od Dobrniča, tudi ni natanko znano. Izpričano je le toliko, da je stiški samostan prepustil l. 1421. nadvojvodu Ernestu (1406 do 1424) trg Trzič in tržiško župnijo in prejel v zameno župnijo Dobrnič in Žužemberk. (Gruden, Cerkv. razmere v XV. stoletju, str. 105). Leta 1463. se omenja žužemberški župnik Vincencij Klobušič, obnem dobrniški, ki je bil naddijakon v slov. krajini. Žužemberk je spadal pod stiški samostan do njega zatrtja 25. oktobra l. 1784. Takrat je župnikoval v trgu Volbenk Engelbert Ignacij Kajetan, grof Lichtenberg, stiški menih, ki se je leta 1794. preselil v Trebnje, potem pa na Dunaj, kjer je umrl l. 1809.

Kdaj so zidali cerkev sv. Mohorja in Fortunata, se ne da določiti. Gotovo je stala cerkev prej, preden se je razvil spodaj ob gradu trg. Cerkev ne spada v misijonsko dobo. Češčenje sv. Mohorja, prvega oglejskega škofa († 67), se je začelo širiti šele v drugem tisočletju, zlasti potem, ko je očak Rajmund della Turre (1273—1298) zapovedal na oglejski sinodi, da se mora praznik sv. Mohorja v vsej očakovini slovesno obhajati. Ker je bilo za potrebo ljudstva, ki je bilo takrat redko naseljeno, župnijskih cerkva že dovolj in je za nove župnije primanjkovalo tudi duhovnikov, so začeli ljudje v tej dobi zidati sv. Mohorju na čast le podružnice. Zato imamo sicer Slovenci Mohorjevih cerkva 32, med njimi pa le 7 župnijskih.

Podružnice žužemberške župnije so zidane vse pred l. 1526, le cerkev sv. Roka so zidali ob času kuge l. 1645 ali 1646. Tu so pokopavali za časa kuge s trga, druge pa na njivah, zahodno od fare, na kraju, ki se imenuje še danes Kužni dol. Kolera je morila ljudi l. 1855. Iz žužemberške župnije se je ločil Šmihel z obema podružnicama l. 1790.

L. 1892. je ustanovil ljubljanski knezoškof, poznejši goriški metropolit in kardinal dr. Jakob Missia, v Žužemberku dekanijo, kateri je pridružil župnije Ajdovec, Dobrnič, Hinje, Krko, Sela pri Šumberku, Šmihel pri Žužemberku in Zagradec. (O Žužemberku: Argo II. 141—145, Hoff. Gemähldes vom H. Krain II. 120. Costa, Reiseerinnerungen aus Krain 1848).

Opomba: S tem zaključujemo vrsto zgodovinskih sestavkov o znamenitih krajih pri nas. (Glej prejšnje letnike „Vrtca“!)

Tiho pada snežec beli...

Dobra mamica mi je ob mrzlih zimskih dneh pravila vsakovrstne zgodbe, resnične in izmišljene. Med temi zgodbami mi je ostala posebno sveža tista, ki mi jo je mamica pripovedovala ob prvem sneženju, da namreč angelci pometajo prostrane nebeške dvorane in da so na zemljo padajoče snežinke te nebeške smeti. Tako nedolžno sveto sem verjel maminim besedam, da sem se pozneje v prvih šolskih letih skoraj sprl, ko so starejši trdili drugače.

Pa je že tako, da tudi zgodbam človek verjame le nekaj časa. Tudi jaz sem zvedel, da je bilo ono pripovedovanje le zgodba, ki je potolažila mojo otroško radovednost.

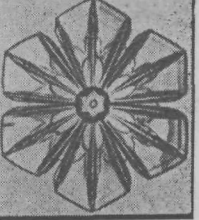
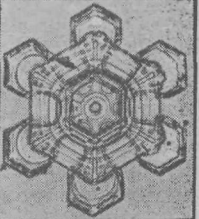
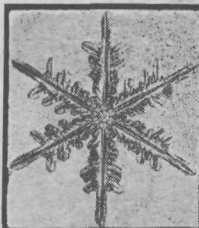
Pozneje sem izvedel, da je v ozračju vse polno vodnih hlapov. Ti se v hladnih plasteh spremene v silno, silno majcena zrnca. Čim hladnejše je, tem manjša so ta zrnca. So seveda težja od vodnih hlapov in zato začno padati proti zemlji. Med padanjem pa se taka zrnca med seboj združujejo in zlepljajo in to so snežinke, ki se jih mladina tako veseli. Bržčas ste si že vsi ogledali tako snežinko, ki pa vam je kar med ogledovanjem izginila. Raztopila se je in vsa ona lepota je postala v bežnem trenutku kapljica vode.

Snežinke so šesterokrake zvezdice, čudovito krasnih oblik, da ga ni umetnika, ki bi zmozel tako natančno in lepo izoblikovati tako majhno zvezdico, kot jo ustvari priroda. Čim mrzlejš je ob sneženju, tem manjše in tem lepše so snežinke. Če pa je takrat, ko potujejo snežinke na zemljo, toplo, so snežinke veliki kosmiči, »cunjek«¹ jih imenujejo ljudje. Bilijone in bilijone snežink pade na zemljo, vendar so učenjaki ugotovili, da nista niti dve med seboj popolnoma enaki in skladni. Kar na slikah si oglejte različne oblike sneženih kristalov, ki skupaj sestavljajo snežene tančice, ki pozimi prekrijejo našo zemljo.

Mladina se veseli snega, mnogi pa so v skrbeh, ko zapade. Res ni prijetno zmrzovati, niti gaziti v celec, vendar se zavedajmo, da je sneg nujno potreben.

Med sneženjem se v zraku nahajajoči prah oprime mokrih snežink, ki torej spotoma lepo očistijo naše ozračje prahu, ki je mnogokdaj nositelj bolezenskih klic. Ta prah pa je obenem dobro gnojilo in se spremeni v rodovitne delce zemlje. Saj ste gotovo že čuli rek, ki pravi, da je marčev sneg beraški gnoj.

Tudi nujno potreben je sneg zemlji, kajti pod sneženo odejo se utrujena zemlja lepo mirno spočije in bela odeja jo greje, da ne zmrznejo kali v njej vsejanih rastlin. Voda pa, ki nastaja ob taljenju snega, počasi in globoko namoči zemljo in ji prinese rodovitnega prahu. Sneg je torej ljudem ne samo nevšečnež, ampak tudi dobrotnik. Mladini pa je še posebej predmet mnogih zdravih zabav.

VRTČEVA POŠTA

Ljubi »Vrtce«!

Komaj pričakujem nove številke »Vrtca«. Najbolj me veseli povest »Marjetica, hčerka kralja Matjaža« in »En starček je živel«. Brala sem v prejšnji številki, da do bimo po znižani ceni spominsko knjigo »Mojja mlada leta«, da si bom tam zabeležila žalostne in vesele dneve svojih mladih let.

Stanujem v Vnanjih Goricah pri Brezovici. V šolo imam eno uro hoda.

Pošiljam Vam in vsem naročnikom »Vrtca« pristrčne pozdrave!

Marinko Francka,

učenka V. razreda ljud. šole na Brezovici pri Ljubljani.

Hrepenenje po domu

Snežna preproga pokriva planjavo. Strehe visokih mestnih hiš so pokrite s snegom. Zrak je nasičen z dišečim dimom, ki prihaja iz velikih dimnikov ter se polagoma dviga v oblakih pod nebo.

Pred menoj leži knjiga. Toda moje misli se mudijo tam daleč za gorami. Ko gledam to belo odejo, ki se razprostira v naravi, mi misli pohite ven na deželo, kjer ni visokih dimnikov ne sivega dima. V duši se mi poraja vprašanje, zakaj se mučim v učenjem. Saj se tudi brez njega da živeti. Zakaj sem zapustil svojo rodno vasico ter odšel proč od znancev, proč od svojih staršev, proč od ljubljenih planin. Zakaj sem odšel v to umazano mesto, kjer sploh ni pravega življenja, kjer moram neprestano gledati v te učene knjige, namesto da bi užival prosto naravo.

Z žalostnim srcem se spominjam prostih dni, ko sem vesel skakal s svojim bratcem po planinah ter nabiral planinske rože.

Oj, kje je tista doba in kdaj se povrne tisto veselje?

Teodor.

Pripomba: Tvoje razpoloženje je vendarle premračno. Sodim, da si zelo občutljiv. Takih boleznih premišljevanj se moramo otresati, ker nam lahko škodujejo na

duhu in telesu. Popsod so težave in premagal jih boš s trdno voljo in pogumom. Videl boš, da Ti bo po premaganih težavah pri učenju žiljenje v naravi še bolj dobro delo. Razumljivo in človeško pa je, da človek najbolj hrepeni po tem, česar nima. Ko to doseže, izgine navadno tudi mikavnost. Knjig in učenja se boš s samopremagovanjem privadil in po izvršenem delu se Ti bo prostost še bolj prillegla.

Bodi močan in pogumen — to Ti prinese veselje in zdravje!

NOVE MLADINSKE KNJIGE

Mirko Kunčič: **Matjažek**. Založila Nova založba v Ljubljani 1943. Lir 38.—

To je zbirka boljših pesmi, ki so izšle zadnje čase pri nas. Obravnavajo predmete in dogodke, ki so otrokom res pri srcu. Kunčič se zna na svojstven način vživeti v otroško pojmovanje in zadene vedno na pravo struno. Njegove pesmi teko gladko, so po vsebini jasne, nazorne in ubrane največkrat na humoristično stran, kar je mladini mnogo bolj všeč kot nenaravna solzavost. Nekaj pesmi je bilo priobčenih že v »Vrtcu«. — Knjigo je prav lepo ilustriral R. Debenjak in je tudi po vnanji obliki zelo prikupna. Priporočamo v nakup posameznikom in šolarskim knjižnicam.

Ing. arh. Mar. Vogeltnikova: **Mojca Pokrajculja**. Koroška pravljica. Založba J. Žužek. Lir. 32.—

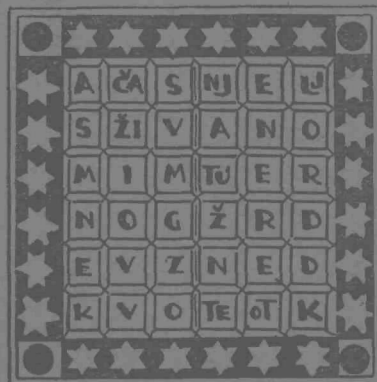
Znano koroško pravljico o Mojci Pokrajculji, ki je sprejela pod streho vrsto živali in ji je zvita lisica polizala med, nazadnje pa namazala zajčka z medom, je zelo lepo in otroškemu pojmovanju primerno ilustrirala s celostanskimi slikami ing. arh. Mar. Vogeltnikova. Knjiga je vzorna slikanica in bo zlasti najmlajšim na moč všeč. Pri tem bodo skušali kaj kmalu prebirati jasne tekste poleg slik. Toplo priporočamo!

ZANKE IN NASTAVE ZA ODPRTE GLAVE

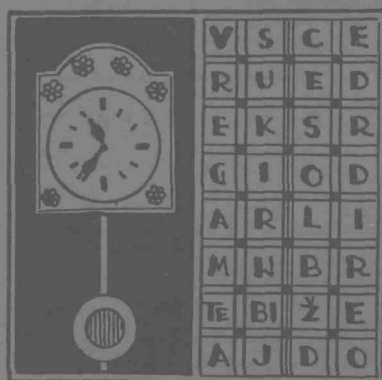
1.

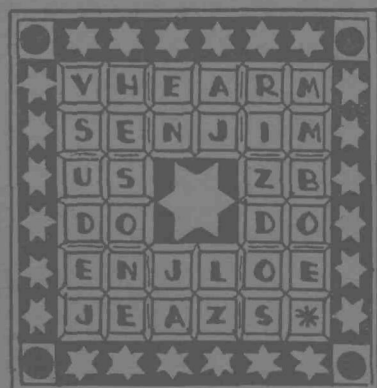
4.

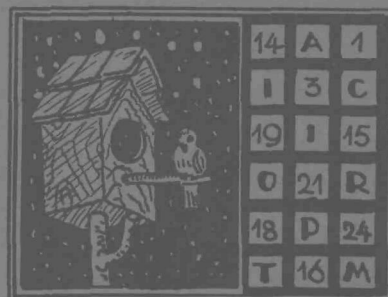
2.

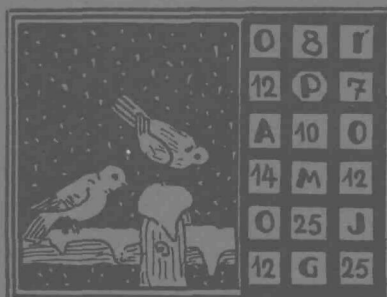
5.

3.

6.

Rešitve pošljite do 25. januarja 1944 uredništvu »Vrteca«, Ulica
3. maja št. 10. — Osem izžrebanih reševalcev dobi lepe nagrade.